

SEÐLABANKI ÍSLANDS

ÁRSSKÝRSLA 1983
REYKJAVÍK 1984

Setning, prentun, bókband:
ÍSAFOLDARPRENTSMÍÐJA HF.

EFNISYFIRLIT

Yfirlit yfir þróun efnahagsmála	5
Framleiðsla, tekjur og verðlag	11
Utanríkisviðskipti og greiðslujöfnuður	19
Fjármál ríkissjóðs	29
Peningamál	37
Fjárfestingarlánasjóðir og lífeyrissjóðir	47
Gengismál	51
Erlend mál og samningar	54
Umsjá sjóða og ýmis starfsemi fyrir ríkissjóð	57
Ýmsir þættir í starfsemi bankans og lagabreytingar	63
Annáll peninga- og gjaldeyrismála 1983	70
Töflur (sjá yfirlit á næstu síðu)	73
Efnahagsreikningur árið 1983	96
Rekstrarreikningur árið 1983	98
Skýringar við ársreikning Seðlabankans	100
Skýringar við efnahagsreikning Ríkisábyrgðasjóðs	103
Efnahagsreikningur Ríkisábyrgðasjóðs 31. des. 1983	104
Efnahagsreikningur Seðlabankans 1977–1983	106
Stjórn bankans og starfslið	108

TÖFLUYFIRLIT

1. tafla. Þjóðarframleiðsla og verðmætaráðstöfun	73
2. tafla. Framlag atvinnugreina til þjóðarframleiðslunnar	74
3. tafla. Þjóðarauðurinn	74
4. tafla. Fjármunamyndun	75
5. tafla. Vísitölur verðlags	76
6. tafla. Greiðslujöfnuður við útlönd	77
7. tafla. Greiðslujöfnuður við útlönd – Ársfjórðungsyfirlit	78
8. tafla. Staða þjóðarbúsins út á við	78
9. tafla. Gjaldeyrisstaða bankanna	79
10. tafla. Skipting innflutnings eftir notkun	79
11. tafla. Útflutningur. Skipting á helstu vöruflokka	80
12. tafla. Út- og innflutningsverð og viðskiptakjör	80
13. tafla. Vísitala meðalgengis erlendra gjaldmiðla	80
14. tafla. Verðmæti inn- og útflutnings eftir löndum	81
15. tafla. Yfirlit yfir fjármál ríkissjóðs	82
16. tafla. Skipting ríkistekna eftir tekjustofnum	82
17. tafla. Skipting ríkisútgjalda eftir málefnaflokkum	83
18. tafla. Skipting ríkisútgjalda eftir tegundum	83
19. tafla. Seðlar og mynt	83
20. tafla. Skipting seðla og myntar eftir stærð í árslok	84
21. tafla. Ávísanavelta	84
22. tafla. Úr peningamálum	85
23. tafla. Úr reikningum Seðlabankans	86
24. tafla. Innlán og útlán innlánsstofnana	87
25. tafla. Lánaflokkun innlánsstofnana	88
26. tafla. Samandregið greiðsluyfirlit fjárfestingarlánasjóða	88
27. tafla. Lánaflokkun fjárfestingarlánasjóða	89
28. tafla. Útlán einstakra fjárfestingarlánasjóða	89
29. tafla. Samandregið greiðsluyfirlit einstakra fjárfestingarlánasjóða 1983	90
30. tafla. Greiðsluyfirlit lífeyrissjóða	90
31. tafla. Úr reikningum lánastofnana	91
32. tafla. Gengi erlendra gjaldmiðla samkvæmt skráningu Seðlabanka Íslands	92
33. tafla. Nafnvextir á helstu flokkum inn- og útlána innlánsstofnana	93
34. tafla. Vextir við Seðlabanka í % á ári	94
35. tafla. Bindiskyldu- og endurkaupahlutföll	94

SKÝRSLA BANKASTJÓRNAR

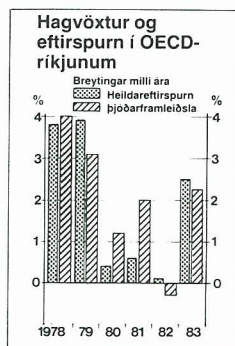
I. YFIRLIT YFIR ÞRÓUN EFNAHAGSMÁLA

Megindrættir

Framvinda efnahagsmála á árinu 1983 einkenndist annars vegar af því, að efnahagsvandinn tók á sig mjög alvarlega mynd með samdrætti framleiðslu og tekna og mögnun verðbólgunnar, en hins vegar af því, að tekist var á við vandann með mjög róttækum aðgerðum. Varð af þeim sá árangur, að viðskiptahallinn þvarr verulega frá árinu áður og verðbólgan hjaðnaði frá sögulegu hámarki, um 130% á fyrri hluta ársins, niður fyrir 20% í árslok. Veikari þættir efnahagsmálanna voru um 1200 m.kr. greiðsluhalli ríkissjóðs og neikvæð lausafjárstaða innlánsstofnana um tæpar 1100 m.kr. í árslok jafnframt því sem innstreymi erlends lánsfjár var mikið, um 5,6 milljarðar kr. brúttó eða 2,9 milljarðar kr. nettó, og erlendar skuldir náðu um 60% af þjóðarframleiðslu. Gjaldeyrisstaðan lækkaði því fremur lítið í framhaldi af helmings rýrnun hennar árið áður. Ástand helstu fiskstofna versnaði á árinu, svo að það varð tilefni kvótaskiptingar afla með nýju ári, og afurðaverð erlendis sýndi nokkur veikleikamerki. Gengisþróunin í umheiminum reyndist hins vegar hagstæð útflutningi þjóðarbúsins að tiltölu við innflutning.

Efnahagslægðin í umheiminum náði lágmarki árið 1982 með aukningu eftirspurnar á OECD-svæðinu um aðeins 0,1% og samdrætti framleiðslu þess um 0,3%. Varð þá nokkur samdráttur í einstökum löndum eins og Bandaríkjunum og V-Þýskalandi, er vó upp vöxtinn annars staðar. Með árinu 1983 varð hins vegar almennur, en talsvert ójafn endurbati í hinum þróuðu löndum. Heildarframleiðsla OECD-svæðisins jókst þannig um 2¼%, þar af Bandaríkjanna um 3½% og Japans um 3%, en Evrópulanda OECD um aðeins 1%. Helsti aflvaki vaxtarins var eftirspurnarþróunin í Bandaríkjunum, er nam 4¾% og lyfti vexti eftirspurnar OECD-svæðisins upp í 2½% eða nokkuð umfram framleiðsluvöxt, en afleiðing þess er versnun viðskiptajafnaðar svæðisins út á við. Orsök aukinnar eftirspurnar er m.a. þrálátur og vaxandi ríkissjóðshalli Bandaríkjanna, er nam um 180 milljörðum dollara í fyrra, en um 3,9% af þjóðarframleiðslu Bandaríkjanna að

Ójafn efnahagsbati

frádregnum afgangi annarra þarlanda opinberra aðila. Hefur þessi halli ýtt undir háa vexti og þeir valdið innstreymi fjármagns, sem aftur hefur haldið uppi gengi dollars, en það hefur hamlað útflutningi og örvað innflutning jafnhliða beinum áhrifum eftirspurnaraukans í sömu átt.

Viðskiptajöfnuður

Umræddur mismunur framleiðslu og eftirspurnar helstu iðnríkjanna hefur leitt til verulegs og vaxandi misvægis í viðskiptajöfnuði þeirra. Árið 1981 höfðu stærstu iðnríkin nánast jafnað halla sinn frá olíuverðhækkuninni 1979, en önnur iðnþróuð lönd ásamt olíusnaudum þróunarlöndum glímdu þá enn við verulegan viðskiptahalla, sem einkum átti sér mótvægi í viðskiptaafgangi olíuríkjanna. Frá því hefur viðskiptajöfnuður Bandaríkjanna snúist í halla, sem nam 42 milljörðum dollara á síðasta ári og horfur eru á að tvöfaldist í ár. Þar á móti hefur Japan skilað vaxandi afgangi, 22 milljörðum dollara í fyrra, og V-Pýskaland 5 milljarða afgangi, en önnur OECD-ríki nálguðust mjög jafnvægi og stefna enn í þá átt.

Á samdráttarskeiðinu fram til 1983 var einkum beitt peningalegum stjórnækjum til aðhalds: takmörkun peningamagns og háum vöxtum. Vaxandi ríkissjóðshalli var hins vegar ótíðluð afleiðing hins efnahagslega slaka fremur en markviss aðgerð. Að heildarmeðaltali sjö helstu OECD-ríkjanna náðu skammtímavextir 14–16%–bilinu fyrst og síðast 1980 og fram eftir 1981, en fóru þá ójafnt fallandi og síðan mjög ákveðið úr 13% á 2. fjórðungi 1982 í 9% í ársbyrjun 1983. Frá því hefur heldur orðið lækkun, en þó ekki teljandi. Langtímavextir náðu aldrei jafnhátt, nærri 14% um mitt ár 1981, en féllu síðan minna frá fyrri hluta 1982 og hafa síðan staðnað uppi undir 11%. Ber þessi munur langtímavaxta umfram skammtímavexti með sér vantrú á, að hinir síðargreindu eigi fyrir sér að lækka meira að sinni. Stöðnun nafnvaxta á þessu stigi við tiltölulega lága verðbólgu ber með sér áframhald hárra raunvaxta miðað við fyrri reynslu. Hafa þeir haldist lítt breyttir að áðurgreindu meðaltali frá vaxtahækkuninni 1979, en jafnast og orðið stöðugri nálægt 4% til skamms tíma og 6% til langs tíma.

Vaxtaþróun

Bandaríkin hafa í meginatriðum verið í fararbroddi vaxtaþróunar, og hafa vextir þar verið mjög svipaðir því meðaltali stærstu ríkja, sem að framan greinir. Síðustu þrjú árin hafa Bandaríkin lengst af haldið um 2% hærri skammtímaraunvöxtum en umheimurinn í heild. Samfara þessu hefur meðalgengi dollars hækkað mjög eða um nálægt 40% til ársloka 1984 frá þeirri lægð, er það var að mestu í frá miðju ári 1978 til jafnlengdar 1980. Síðustu tvö árin hefur gengi dollars raunar einnig verið mjög hátt á allan sögulegan mælikvarða.

Fyrir áratug reis verðbólga OECD-svæðisins upp fyrir 13% í kjölfar mikils þensluskeiðs og stökkhækkunar olíuverðs. Í þeirri baráttu, sem á eftir fylgdi, vannst aðeins hálfur sigur, með verðbólgu á bilinu

Verðbólga

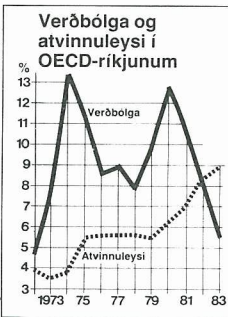
8–9% árin 1976–78. Frá því reis verðbólgan næstum jafnhátt og áður með nærri 13% hækkun framfærslukostnaðar 1980. Þegar snúist var á ný gegn þenslunni með peningalegu aðhaldi, hjaðnaði verðbólgan jafnört og í fyrra skiptið, en ári lengur og niður í 5½%, sem virðist mynda lágmark verðbólgunnar að sinni, á svipuðu stigi og ríkti fyrir rúmum áratug.

Jafn ótvírætt og fram hefur komið, að eftirspurnaraðhald vinnur bug á verðbólgunni, hefur einnig sannast, að það hefur áhrif á atvinnuástand. Í því tilliti hefur orðið mjög óhagstæð þróun yfir síðustu tvær hagsveiflur, þar sem atvinnuleysið hefur aukist á samdráttarskeiðunum, en staðið í stað á endurbataskeiðunum á milli. Frá u.þ.b. 3½% atvinnuleysi af mannafla OECD-landa síðustu árin til 1974 hækkaði það í 5½% árin 1975–79, en hjaðnaði ekki með þeim sámilega hagsvexti, sem þá átti sér stað. Með afturkiptnum árin 1980–82 jókst atvinnuleysið aftur hröðum skrefum upp í 9% 1983. Þessi stigmögnun atvinnuleysisins frá einu samdráttarskeiði til annars skýrist þó engan veginn af hagstjórnaraðgerðum einum saman, heldur einnig af langtímaskilyrðum mannafla, atvinnuþátttöku, tækniumbreytinga og auðlinda. Upp á síðkastið er þó heldur tekið að rætast úr atvinnuleysinu með talsverðri minnkun þess í Bandaríkjunum, en í Evrópu mun það enn vera fremur í nokkurri aukningu.

Efnahagsástandið í umheiminum hefur að sjálfsgöðu mikil áhrif á svo opið hagkerfi sem hinn íslenska þjóðarbúskap. Að öllum jafnaði hefur uppgangur verkað hagstætt á lönd með útflutning, sem er náttúrubundins hrávörueðlis eða staðlaðar grunnefnavörur, og þá því fremur sem þau eru hlaðin skuldum, sem bera fasta vexti, er léttast í verðbólgunni, eða ef vextir fara almennt lækkandi. Gagnstætt þessu verkar samdráttur óhagstætt, ekki síst þegar orsakir hans eru vaxtahækkun og þrengsli á lánamarkaði. Hlutskipti Íslands á undangengnu samdráttarskeiði er að verulegu leyti slungið saman af þessum þáttum, svo sem samdrætti eftirspurnar og verðfalli á stóriðjuvörum og saltfiski og markaðshruni skreiðar. Jafnframt því hefur freðfiskútflutningur átt í vök að verjast fyrir síharðnandi samkeppni frá Kanadaönnum. Á móti þessu hefur vegið, að styrkur dollars hefur létt undir með sölu á Bandaríkjamarkaði og verðskráning í dollurum hefur hjálpað til að viðhalda raunverði afurða til annarra landa, allt að eða umfram verðþol á þessum mörkuðum, svo að víða hefur þurft að slá af verði afurða. Slakt gengi innflutningsgjaldmiðla hefur og stuðlað að því að halda uppi viðskiptakjörnum og léttu undir með andófinu gegn verðbólgu. Á skuldahliðina hefur hækkun dollars og raunvaxta á alþjóðlegum lánamarkaði verið einhliða baggi á þjóðarbúinu.

Ytri aðstæður eru þannig aðeins einn þáttur þess andstreymis, sem að þjóðarbúinu hefur steðjað. Bættist hann við víðtækan brest þess

Atvinna

Ytri áhrif á þjóðarbúskapinn

Þríþættur efnahagsvandi

aðlindagrundvallar, sem þjóðarþúið er reist á, og vanda af völdum verðbólguþróunar og almenns efnahagslegs misvægis. Við þennan þríþætta efnahagsvanda var að glíma á árinu og er enn. Veigamikil þáttaskil hafa orðið innan ársins, þar sem forgang hafði á fyrstu mánuðum að vinna bug á ytra misvægi. Eftir þingkosningar og myndun nýrrar ríkisstjórnar beindust aðgerðir fyrst og fremst að því að stöðva vixlverkun í verð- og launakerfinu og festa gengið við mark samkeppnishæfni gagnvart útlöndum. Fyrstu aðgerðir í þessa veru komu áföllunum á þjóðarþúið til nokkurn veginn fullra skila í skertum lífskjörum, en þær ásamt verulegum launabótum héldu verðbólgunni uppi fram eftir sumri. Tók þá við þriðja tímabilið innan ársins með ört hjáðnandi verðbólgu, föstu gengi og lækkun vaxta um meira en helming í fimm mánaðarlegum áföngum fram í janúar þessa árs.

Fiskstofnar og framleiðslusamdráttur

Á undanförunum árum hafa fiskstofnar í hafinu umhverfis landið verið að veikjast, að því er virðist bæði af völdum breyttra lífsskilyrða svo sem sjávarhitans og mikillar sóknar hins stækkandi veiðiflota, sem jafnframt er æ betur tækjum búinn. Var þetta þegar komið fram í alvarlegri mynd árið 1982, þegar taka þurfti alveg fyrir loðnuveiðar og þorskaflinn dróst verulega saman. Enn alvarlegri mynd fékkst þó af ástandi fiskstofna á árinu 1983, þegar þorskaflinn dróst saman um nærri fjórðung, um 37,5% á tveim árum frá hámarkinu 1981, og stofnstærðarmat fiskifræðinga benti fram til enn harkalegri takmarkana á komandi ári, en það leiddi til lagasetningar um kvótakerfi. Þrátt fyrir endurvakningu loðnuveiða og lítils háttar magnaukningu heildarafla varð nálægt 5,2% minnkun hans á föstu verði og 6,6% samdráttur sjávarvöruframleiðslunnar. Þakka má endurbata annarra útflutningsgreina, að útflutningsframleiðslan í heild dróst ekki saman um meira en 3,3% eða um liðlega fjórðung þess samdráttar, er varð árið áður. Sala afurða gekk hins vegar greiðar en áður, og var gengið talsvert á birgðir, svo að heildarútflutningur vöru og þjónustu jókst um 9,0%.

Útgjöld og tekjur

Bregðast þurfti við hinum mikla viðskiptahalla fyrra árs, 10% af þjóðarframleiðslu, og jafnframt við auknum vanda samdráttar í grundvallargreinum. Þetta varð til þess, að einkaneysla féll um 6% og fjárfesting um 13,6% jafnframt því sem samneysla jókst um 3%. Þessi viðbrögð drógu óhjákvæmilega enn frekar úr þjóðarframleiðslunni, sem minnkaði um 5,5%, en þjóðartekjur um 3,7% eða um tæp 5% á mann. Veigamestu aðgerðirnar til þess að ná umræddri aðlögun komu fram í skertum kaupmætti almennra tekna og er talið, að kaupmáttur ráðstöfunartekna á mann hafi minnkað um 13% frá fyrra ári. Árangurinn varð minnkun viðskiptahallans í 2,4% af þjóðarframleiðslu, en ekki nema í 5,2%, sé leiðrétt fyrir birgðabreytingum og sveiflum í innflutningi sérstakra fjárfestingarvara.

Jafnframt þessu var geysior verðbólga í gangi, sem náði um 130%

Verðbólgan

árshraða frá febrúar til maí, borin uppi af aðlögun gengisins næstum jafnharðan að hækkunum framleiðslukostnaði og breyttum raunskilyrðum sem og öðrum kostnaðartengdum verðhækkunum annars vegar, er vegnar voru upp með ársfjórðungslegum verðuppbótum launa hins vegar. Efnahagsaðgerðir þurftu því jöfnum höndum að koma fram aðlögun að áföllum á þjóðarþúið og stöðva verðbólguna, en það felur í sér, að lífskjaraáhrifum áfallanna þurfti að koma til endanlegra skila í takmörkun á neyslu almennings og annarri fjárráðstöfun þjóðarbúsins, án þess að það yrði jafnharðan tekið aftur með þeirri tekjutryggingu, sem felst í verðbótakerfinu. Þetta voru forgangsverkefni nýrrar ríkisstjórnar, er tók við hinn 26. maí, en þeim fylgdu ýmsar hliðarráðstafanir til þess að draga úr áhrifum aðgerðanna á hag hinna verst settu.

Gengið

Fram að gengisbreytingunni 27. maí hafði meðalgengi erlendra gjaldmiðla hækkað um 36%. Var þá ákveðið að skrá það gengi, er staðið gæti nokkurn veginn óbreytt gagnvart öðrum áformuðum aðgerðum. Var þannig ákveðin 14,6% gengislækkun krónunnar, 17,1% hækkun erlendra gjaldmiðla eða alls 59% frá ársbyrjun, jafnframt því sem ákveðnar voru 8% launauppbætur í júní (10% á lágtekjur) og 4% í október, svo að til lengdar vógu þessar hækkunar hvor aðra að miklu leyti upp í afkomutilliti. Gengið hélst síðan nánast óbreytt til ársloka. Þessar gengisbreytingar ollu talsverðri lækkun á raungengi krónunnar og þá einkum á launakostnaði gagnvart útlöndum.

Lánskjör

Verðbólgan hélt áfram nánast linnulaust til ágústbyrjunar, en þá lækkaði hún mjög snögg, og voru vísitölur verðlags reiknaðar mánaðarlega frá því. Frá þeim tíma til áramóta hækkaði framfærslukostnaður ekki nema um 22,4% á ársgrundvelli og byggingarkostnaður um 16,5%, en lánskjaravísitala mánuði síðar um 20,7%, en hún er misvegið meðaltal hinna tveggja ($\frac{2}{3}$ og $\frac{1}{3}$) með þessari töl. Þessi snögga og mikla breyting varð tilefni almennrar vaxtalækkunar í mánaðarlegum áföngum, sem alls urðu fimm fram í janúar þessa árs. Þörf strangs eftirspurnaraðhalds kallaði jafnframt á hærri raunvexti, sem ákveðnir voru jöfnum höndum í mynd vaxta af verðtryggðum lánnum og með hækkun almennra nafnvaxta að tiltölu við verðbólguþig. Áhrif þeirra eru hins vegar háð því, að almenningur geri sér grein fyrir lækkun verðbólguþigs og afstöðu vaxtanna til þess.

Inn- og útlán

Ákvörðun vaxta með hliðsjón af verðbólgu og mjög útbreidd verðtrygging eiga óefað stóran þátt í því, að heildarinnlán jukust um 80% eða nokkru meira en verðbólgan. Þrátt fyrir viðleitni til aðhalds jukust útlán innlánsstofnana um ívið meira eða um 81%, eftir að reiknað hefur verið með uppskrifun allra lánaflokka til áramóta. Peningaþensla frá greiðsluhalla ríkissjóðs og erlendum lántökum hefur ýtt talsvert undir innlánin, en á hinn bóginn hefur mikil eftirsókn eftir lánsfé af völdum erfiðleika í atvinnurekstri og einkafjárhag gert

bankakerfinu mjög örðugt að takmarka útlánin. Niðurstaðan varð því stöðugt framhald mjög neikvæðrar lausafjárstöðu innlánsstofnana, er nam 1.090 m.kr. í árslok eða 5,7% af innlánunum.

Ríkissjóður

Fjárhagur ríkissjóðs stóðst ekki þá áraun, sem fólst í tiltölulega rýrnandi skatttekjum samfara ósveigjanlegum kröfum til ríkisútgjalda. Rekstrarhalli varð því um 1.500 m.kr. og greiðsluhalli um 1.260 m.kr., er kom að fullu fram sem útstreymi úr Seðlabankanum og nam 2,4% af þjóðarframleiðslu. Auk þessa fjárstreymis úr Seðlabankanum og óbeint utan að við rýrnun gjaldeyrisstöðunnar tóku ríkissjóður og aðrir opinberir aðilar meirihluta erlendra lána á árinu eða 3,1 á móti 2,4 milljarða lántöku lánastofnana og atvinnufyrirtækja.

Erlendar skuldir

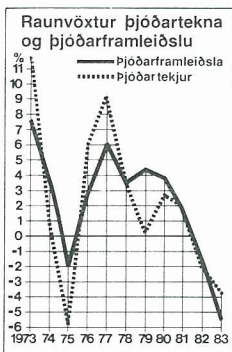
Erlendar lántökur voru meginþáttur peningabenslu á árinu og jukust verulega í krónum frá fyrra ári og umfram lánsfjáráætlun. Alls voru ný lán að fjárhæð 5,6 milljarðar kr., en nettólanntökur umfram afborganir námu um 2,9 milljörðum. Heildarskuld þjóðarinnar komst í árslok upp í 36,3 milljarða kr., en fært til meðalgengis ársins nam það 60% af þjóðarframleiðslu. Að meðtöldum stuttum fjármagnsliðum og gjaldeyrisstöðunni nam nettóstaðan við útlönd 58,4% af þjóðarframleiðslu. Hvort tveggja er langt umfram þau hlutföll, sem áður hafa komið fyrir. Greiðslubyrðin lækkaði þó lítið eitt frá fyrra ári og varð 20,7% af heildarútlutningstekjum, en það er hið næst hæsta, sem orðið hefur.

Heildarmyndin er þannig sú, að verðbólgan hefur verið færð með undraverðum hraða niður á þolanlegt stig að sinni. Tekist hefur að miklum hluta að jafna fyrra misvægi út á við. Hins vegar hefur nýr vandi komið upp og veilir fjárhagskerfisins komið áþreifanlega í ljós. Hjaðnandi verðbólga veitir þó sterkari aðstöðu til þess að glíma við þennan vanda.

Þjóðarframleiðsla og þjóðartekjur

II. FRAMLEIÐSLA, TEKJUR OG VERÐLAG

Þjóðarframleiðslan árið 1983 dróst saman annað árið í röð. Íslenskt efnahagslíf gengur nú í gegnum fimmta samdráttartímabilið frá lokum seinni heimsstyrjaldarinnar, en hin fyrri voru 1949–1952, 1957, 1967–1968 og 1975. Ekki er séð fyrir endann á núverandi samdrætti, en nú þegar er hann orðinn sá næstmesti mælt í samdrætti framleiðslu, en sá fjórði mesti mælt í minnkun tekna þjóðarinnar. Þessi samdráttur á sér rætur í minnkun sjávarafurðaframleiðslunnar vegna aflabrests á undanförunum tveim árum. Sjávarafurðaframleiðslan dróst saman um 6,6% árið 1983, en um 14,5% á árinu 1982. Sjávarafurðaframleiðslan minnkaði því um samtals 20% þessi tvö ár og varð á árinu 1983 lægri en nokkru sinni á árunum 1979 til 1983 og aðeins um 2,7% hærrí en 1978. Samdráttur sjávarafurðaframleiðslunnar samsvarar 1.058 m.kr. á verðlagi ársins 1981, en samdráttur vergrar þjóðarframleiðslu á sama tíma nemur 1.424 m.kr. Mismunurinn hér á skýrist af samdrætti innlendrar eftirspurnar á árinu 1983, sem nam um 10,5%, og hafði hann áhrif til samdráttar í framleiðslu fyrir innanlandsmarkað sem og í innflutningi.

Þjóðarframleiðslan á föstu verðlagi er mælikvarði á það framleiðslu-magn, sem fellur þjóðinni í hlut á hverju tímabili. Ef mæla á framleiðsluumsvifin í landinu, er nær að líta á svokallaða verga landsframleiðslu. Munurinn á henni og þjóðarframleiðslunni felst í tekjuhreyfingum gagnvart útlöndum, þ.e. launum útlendinga á Íslandi, sem þeir flytja úr landi, að frádregnum innkomnum launatekjum Íslendinga erlendis, vaxtagreiðslum af erlendum lánum að frádregnum vaxtatekjum af kröfum á útlenda aðila, og öðrum eignatekjum inn og út úr landinu. Þar sem kröfur Íslands á erlenda framleiðslu hafa lengst af verið minni en kröfur umheimsins á framleiðslu landsins, hafa tekjuhreyfingar gagnvart útlöndum verið neikvæðar og landsframleiðsla því meiri en þjóðarframleiðsla. Munurinn hefur farið vaxandi á undanförunum árum vegna aukinnar skuldsetningar landsins og hækkunar vaxta á alþjóðlegum fjármagnsmörkuðum. Á árunum 1970–1975 var landsframleiðslan 1,5% hærrí en þjóðarfram-

leiðslan, en þar áður hafði hún oftast verið um eða innan við 1% hærri. Á árunum 1976–1981 var landsframleiðslan hins vegar um 3% hærri en þjóðarframleiðslan, og sl. tvö ár hefur hún verið um 5–6% hærri en þjóðarframleiðslan. Með öðrum orðum, jafngildi 5–6% þess, sem er framleitt hér á landi, fer úr landi í formi vaxtagreiðslna af erlendum lánunum og annarra tekjuhreyfinga gagnvart útlöndum.

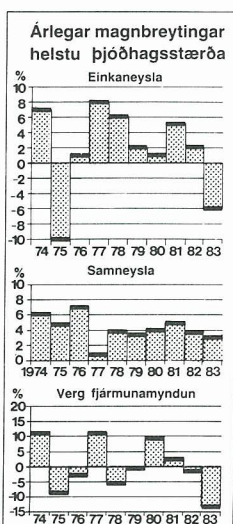
Verg landsframleiðsla er talin hafa dregist saman um 4,2% á árinu 1983 samanborið við 0,9% samdrátt á árinu 1982 og 2,2% aukningu 1981. Þar sem aukning varð á hreinum tekjuhreyfingum til útlanda, varð samdráttur þjóðarframleiðslunnar meiri eða 5,5% 1983 samanborið við 1,5% samdrátt 1982 og 1,6% aukningu 1981. Viðskiptakjörin bötnuðu á árinu um 4,3%. Þjóðartekjur minnkuðu því minna en þjóðarframleiðslan eða um 3,7%. Áætlað er, að þjóðartekjur á mann hafi minnkað um 4,7%. Þjóðartekjur á mann hafa samtals minnkað um 7,6% síðan 1981, og þarf að fara aftur til 1976 til að finna lægra stig þjóðartekna á mann. Þetta er til vitnis um, hve mjög hefur dregið úr hagvexti á undanförunum árum, en það sést nánar á meðfylgjandi töflu, sem sýnir árlega meðalaukningu landsframleiðslu, þjóðarframleiðslu og þjóðartekna á mann á mismunandi tímabilum.

Tafla II.1. Framleiðsla og þjóðartekjur.
(Árlegar breytingar í %)

	1952–81	1952–61	1962–71	1972–81	1982	1983
Verg landsframleiðsla	4,8	4,8	5,6	4,1	-0,9	-4,2
Verg þjóðarframleiðsla	4,7	4,5	5,9	3,7	-1,5	-5,5
Vergar þjóðartekjur	5,2	5,3	6,9	3,5	-1,8	-3,7
Vergar þjóðart. á mann	3,6	3,2	5,4	2,3	-3,1	-4,7

Ráðstöfun

Þjóðarframleiðslunnar

Einkaneysla dróst saman í fyrsta skipti síðan 1975 og varð samdrátturinn um 6% samanborið við 2% aukningu 1982 og 5% aukningu 1981. Samneyslan er talin hafa aukist um 3% samanborið við 3,8% aukningu 1982, en síðan 1951, þegar samneysla minnkaði um 1,8%, hefur hún ávallt aukist á hverju ári. Samneyslan nam um 13,0% af vergri þjóðarframleiðslu, sem er jafn hátt og 1982, en það er hæsta hlutfall frá lokum seinni heimsstyrjaldarinnar. Næstu tíu ár fyrir 1982 var hún að meðaltali um 11,4% af þjóðarframleiðslunni og tíu ár þar á undan um 9,3%. Fjármunamyndun dróst saman um 13,6%. Þar af dróst fjármunamyndun atvinnuveganna saman um 14,4%, íbúðabyggingar um 8% og opinber fjárfesting um 15,7%. Opinber fjárfesting nam um 9% af þjóðarframleiðslunni, sem er heldur minna en 1982, þegar hún var 10,3%, og undir meðaltali árána 1972–1981. Fjárfesting í íbúðabyggingum nam um 5,1% af þjóðarframleiðslu, sem er heldur minna en 1982, en þá var hún 5,5%, og undir meðaltali 10 ára tímabilsins 1972–1981, sem var 6,3%. Ástæða þess er sú, að íbúðabyggingar drógust saman frá 1978 til 1981 um 15%, en þær juk-